

Тетяна Молчанова

«НЕПЕРЕМОЖНОЮ КРАСОЮ ЇЇ СТИХІЯ ЗВУКІВ ПІДКОРИЛА»

«Мистецтву можна служити лише майстерністю...»

(Р. Шуман)

Соціокультурний шлях кожного народу великою мірою зумовлюється діяльністю пасіонарних особистостей, які володіють винятковою здатністю сяяти та запалювати інших. Саме такою була відомий концертмейстер, викладач, заслужена артистка України **Зінаїда Володимирівна Максименко**. Доля відміряла їй не надто тривалий, але надзвичайно променистий шлях, який залишив слід в історії українського камерного виконавства та педагогіки...

Традиційність викладу матеріалу хотілося б збагатити спогадами її друзів, студентів, колег. Отож, в контексті статті надаватимемо їм слово...

Зінаїду Володимирівну вирізняли дивовижна захопленість своїм фахом, ретельне опрацювання кожного твору, вміння знайти найтонші нюанси та барви для втілення кожного образу, яскрава артистичність. Я неодноразово спостерігала, як вона займається у 44 чи 45 класах, докладно опрацьовуючи складний текст того чи іншого твору. Відповідного ставлення вимагала й від співаків, щоразу демонструючи тонке просякнення у психологічний стан арій Генделя, Перселла, Верді, Пуччіні, ліричних героїв пісень Мусоргського, Малера, Барвінського, виявляючи чудеса фразування і нюансування.

Мабуть, гаслом її ставлення до фаху були слова відомого британського концертмейстера Джеральда Мура, який колись написав: «Вічна радість мого фаху полягає в тому, що навчатися можна завжди. Вік немає ніякого значення, і якщо хтось відкриє двері та засвітить все наново, я з вдячністю вдихну свіжого повітря». Кожен її виступ на сцені разом зі співаками приносив радість та насолоду слухачам, а музичним критикам – благодатний матеріал для численних схвальних відгуків.

А ще – Зінаїда Володимирівна була доволі красивою жінкою. Пригадую, як ми, студенти 1 курсу, після кожної з виховних годин (а вона була наставницею нашої академічної групи) обговорювали її бездоганний зовнішній вигляд, манеру триматися, розмовляти. Від неї віяло якимсь витонченим аристократизмом. Ми завжди зачаровано слухали її, боячись перервати. Її голос був м'яким і усміхненим – від нього йшла теплота і турботливість. Вона вміла підвести нас до щирості та навіть відвертості спілкування, що дозволяло часом ділитися з нею своїм потаємним. Ми часто говорили про насіння й паростки – і мені так хотілося повісти їй, що її слова, звернені до нас, і є тим насінням, яке ми зберемо й посіємо, та обов'язково подбаємо про те, щоби воно проросло...

Зінаїда Володимирівна народилася 8 вересня 1939 року в Запоріжжі, у родині відомих українських акторів – народного артиста України Володимира Максименка

(у Львові він був провідним актором музично-драматичного театру ім. М. Заньковецької) та Есфір Юнг, яка також була акторкою театру. Отож, батьки виховували дитину культурною та освіченою, навчали любити, цінувати справжнє мистецтво. Спершу вона закінчила Львівську середню спеціалізовану школу-інтернат (тепер – ім. С. Крушельницької), клас фортепіано О. Мутман. У 1962 році – Львівську державну консерваторію імені М. Лисенка (тепер – Львівська національна музична академія), клас фортепіано С. Дайча, клас концертмейстерства І. Поляк. Будучи прекрасною піаністкою, свою любов віддала концертмейстерству – її покликанням стало вокальне мистецтво.

Закінчивши консерваторію, почала працювати концертмейстером на кафедрі сольного співу (класи Тетяни Карпатської та Остапа Дарчука). Від 1965 р. викладала цей фах на кафедрі концертмейстерства, навчаючи студентів мистецтва супроводу вокалістів. Водночас, не зраджувала вокалістам – викладала камерний спів на вокальній кафедрі, впродовж тривалого часу читала курс історії вокального виконавства, продовжувала працювати концертмейстером, виступала у фортепіанному дуєті разом з Я. Матюхою.

«Із Зіною Максименко ми знайомі від першого класу. Адже разом навчалися у Львівській спеціалізованій школі-інтернаті, до того ж в одному класі „А”. Тоді у нас було два класи – ми називали їх „Акі” і „Бекі”. Наш клас був досить дружнім, ми часто збиралися у квартирі нашої однокласниці Ірини Кочкіної (вона мешкала недалеко від школи) – забавлялися, веселилися. Згодом, ставши студентками Львівської консерваторії, доволі часто зустрічалися у квартирі Зінаїди Максименко: святкували дні народження, робили різні забави. У неї вдома було гостинно, а її мама – Есфір Зиновіївна – завжди доброзичливо і привітно зустрічала нас. Після закінчення консерваторії, визначивши кожна свій шлях, ми із Зіною впродовж шести років грали у фортепіанному дуєті. Проводили концерти різної тематики: з творів львівських композиторів (зокрема, стали першовиконавицями фортепіанного дуєту нашого колеги М. Лемішка), французьких, польських композиторів, з творів Б. Брітена. Часом концерт відбувався у двох відділах: перший – з творів вокальної музики, де одна з нас виступала концертмейстером, а в другому ми із Зіною грали у фортепіанному дуєті. Часом зверталися за консультацією до її викладача – С. А. Дайча, який був прекрасним музикантом. Згодом ми почали проводити спільні концерти наших студентів – вихованці Зіни співали, а мої – їм акомпанували. Останнім спільним проектом став концерт „Благослови, душе моя, Господа...”. За тиждень її не стало...».

*(Ярослава Матюха, професор кафедри концертмейстерства
ЛНМА ім. М. Лисенка, заслужена артистка України)*

«Зіночка – моя однокласниця. Наш клас був таким товариським, що приятелюємо і дотепер, хоч багатьох з нас вже немає... Всім класом ми збиралися у квартирі нашої однокласниці Ірини Кочкіної – влаштовували вечори, придумували різні шаради, забави. А коли її батьки переїхали до Одеси, ми зустрічалися вже у квартирі Зіночки. Квартира була досить великою, і ми

мали можливість навіть грати у хованки. Іноді Зіночка приходила до мене – вона грала на фортепіано, а я вголос читала вірші, які нам треба було вивчити зі шкільної програми. У будинку, де я мешкала, жили хлопці, які згодом стали досить відомими (математиком і фізиком). Вони чемно очікували, поки ми помузикували, а потім стукали нам у стінку – кликали гуляти. Ми бавилися на санчатах, грали у сніжки, розглядали зіркове небо, вивчали усі сузір'я. Дуже любили спорт – отож, кожен з нас ходив до спортивної секції. Незважаючи на нелегке дитинство, ми весело жили, щиро дружили, все встигали. Зіночка була дуже ерудованою, її тяжіння до усього нового вражало. Тоді ми багато читали і навіть змогли дістати „Мастера и Маргариту” М. Булгакова – книгу, яку кожна з нас „проковтнула” за ніч. Коли ми стали дорослими, продовжили наші зустрічі та спілкування – робили музичні вечори, кожного Нового року влаштовували бали-маскаради, придумували костюми. І ініціатором цього завжди виступала Зіночка – у неї на все вистачало часу і бажання. З нами були і наші викладачі – Т. Карпатська, С. Дайч. А коли Зіночка з чоловіком купили дачу – кожної суботи-неділі вона запрошувала нас туди. Ми збирали ягоди, гуляли. Щасливий час, що залишився в серці назавжди...».

(Лариса Бобер, професор кафедри оперно-симфонічного і хорового диригування ЛНМА ім. М. Лисенка)

«Із Зіною ми разом навчалися у музичній школі-десятирічці з першого по четвертий класи. А потім я захворіла, була змушена залишитися на другий рік, і ми вже були в різних класах. Згодом – на різних курсах у консерваторії. Але обидві любили вокальний спів – отож, ще студентами почали працювати концертмейстерами. Вже будучи досвідченими концертмейстерами, багато їздили на різні конкурси. Безумовно, між нами була певна конкуренція (хто з наших студентів отримує лауреатство), але розумна. Зіна була блискучим музикантом, високо ерудованою людиною, естетично витонченою, любила філософію, поезію, багато читала, адже зростала в артистичній родині. І при тому – ефектною дамою. Її своєрідною візитівкою були капелюшки, які вона постійно вбирала. І навіть на останньому у своєму житті концерті була у своєму незмінному образі – у гарному капелюшку. Вона завжди залишалася Жінкою у високому розумінні цього слова. За кілька днів її не стало...».

(Мирослава Логойда, професор кафедри сольного і камерного співу ЛНМА ім. М. Лисенка)

Які приємні спогади однокласників! Щемливі та хвилюючі! Сивина посріблила скроні, за плечима – великий життєвий досвід, а у спогадах – дитинство, веселе, енергійне, сповнене надій і сподівань. У розмові вони постійно поверталися у роки дитинства й юності, які кожна з них зберігає у пам'яті...

Та звернемося до Зінаїди Володимирівни – Педагога. У роботі зі співаками у класі камерного співу була невтомною, демократичною, оскільки добре розуміла кожного, їх вокальні проблеми, добирала програми, відповідно до найкращих можливостей того чи іншого співака. Насамперед, приділяла увагу образній сфері того

чи іншого твору, працювала над дикцією, осмисленням кожної інтонації, темпоритму, динамічній виразності, допомагала інтелектуально та духовно зростати. Колись відомий скрипаль Ніколо Паганіні сказав: «Музику треба вмiти добре відчувати, щоб інші відчули». Зінаїда Володимирівна відчувала музику, не могла жити без неї, музика стала сенсом її життя, її внутрішнім камертоном, котрий не припускав фальші...

Як викладач фаху концертмейстера, завжди була прикладом для студентів, оскільки вмiла, сiвши за інструмент, на високому професійному рівні проілюструвати той чи інший твір, ще й до того і заспівати його. І не один студент мріяв потрапити до її класу з концертмейстерства.

Як концертмейстер, була учасницею багатьох декад українського мистецтва в республіках колишнього Радянського Союзу. Неодноразово брала участь в республіканських і всесоюзних конкурсах вокалістів. Представляла українське мистецтво й у різних країнах світу. Виступала зі співаками – народними артистами України А. Липником, С. П'ятничком, О. Басистюк, С. Магерою; народним артистом РРФСР О. Правіловим, заслуженими артистами України А. Шкурганом, І. Захарко, Н. Дацько. Її виконавське мистецтво було високо оцінено державою – 1990 року вона отримала звання доцента, а у 1994 році стала заслуженою артисткою України.

«Я мав велике щастя спілкуватися із Зінаїдою Володимирівною Максименко. Вона була не лише моїм викладачем з камерного співу, а й стала моїм концертмейстером у класі викладача зі спеціальності – Віктора Лужецького. Погоджувалася позайматися зі мною й додатково, не рахуючись з часом, інколи і в неї вдома. Працювала самовіддано, обирала для нас своєрідні, часом нетрадиційні програми (до прикладу, твори з кінофільмів), радилася з нами, програвала, проспівувала. Як концертмейстер вона їздила зі мною на різні конкурси. У 1995 році ми разом взяли участь у Всеукраїнському конкурсі „Молодь України – Сергію Прокоф'єву”, де я отримав 1 премію. У 1997 році

на Міжнародному конкурсі ім. К. Монтеверді (Рагуза, Італія) я отримав Гран-Прі. З Зінаїдою Володимирівною ми їздили і на Міжнародний конкурс ім. М. Глінки до Казані (Татарстан), де я отримав диплом за самобутність виконання творів М. Глінки. Зінаїда Володимирівна започаткувала своєрідні „Оперні вечори”, коли ми, студенти, збиралися у неї вдома (а у Зінаїди Володимирівни був відеоманітофон) і дивилися в запису різні опери. Після спілкувалися, обмінювалися враженнями. І Зінаїда Володимирівна гостинно пригощала нас чаєм з печивом. Прекрасна Людина і чудовий Музикант!».

*(Сергій Магера, народний артист України,
соліст Національної опери України,
лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка)*

«Із Зінаїдою Максименко ми почали співпрацювати після закінчення мною Львівської консерваторії. Разом ми їздили на гастролі – до країн колишнього Радянського Союзу, на фестиваль „Кримські зорі”. Робили цікаві тематичні програми – з творів П. Чайковського, С. Рахманінова. У мене залишилися найтепліші спогади про неї – як про чарівну жінку та прекрасного концертмейстера. Таких зараз небагато».

*(Ольга Басистюк-Гаттар, народна артистка України,
Герой України, лауреат Міжнародних конкурсів,
солістка Національного будинку органної та камерної музики України)*

«Зінаїда Володимирівна була для мене, як хрещена мати. І якщо б свого часу я не потрапила до її класу, невідомо, як склалося б моє творче життя. Вона володіла дивовижним відчуттям стилю, розуміла культуру співу, різні вокальні школи. Високий музикант! При тому відчувала характер кожного виконавця, з яким працювала, оберігала нас. Я довіряла їй смаку. Вона дуже грамотно добирала програми. Коли в мистецьких колах ще не було особливої прихильності до В. Барвінського, Вона давала мені співати його солоспіви. Саме Зінаїда Володимирівна сподвигнула мене до участі у конкурсах, виступала зі мною як концертмейстер. Моєю візитівкою став твір „Колоколы, балаболы” з вокального циклу Юрія Фаліка „Звенидень” (на тексти російських поетів), який Вона запропонувала мені виконати на конкурсі. Під час конкурсу мене помітила Ірина Архипова і запросила до себе. Ось так Зінаїда Володимирівна „передала” мене в інші руки. Майже до останнього я була поруч з нею. А вона була сповнена жаги до життя. Після її відходу мені довго її не вистачало, та й досі не вистачає...».

*(Наталя Дацько, заслужена артистка України,
лауреат Міжнародних конкурсів, солістка Львівського національного
театру опери та балету ім. С. Крушельницької)*

«Зінаїда Володимирівна була для мене другою мамою. Я навчався у Львівському музично-педагогічному училищі у її чоловіка Олексія Федина, там вона акомпанувала мені. Іноді я бував у них вдома, де ми також займалися.

З нею було приємно спілкуватися – вона багато знала, не допускала фальші, могла завжди порадити якийсь твір, вдало добрати програму виступу. Була музикантом з великої літери».

*(Степан П'ятничко, народний артист України,
лауреат Міжнародних конкурсів, соліст Львівського національного
театру опери та балету ім. С. Крушельницької)*

«Я – дитина війни. Виховував себе сам. Отож був нелегким студентом, капризним, міг пропускати заняття, у мене були певні й вокальні проблеми. Але Зінаїда Володимирівна вміла знайти підхід до кожного з нас. Була надзвичайно грамотним концертмейстером (а я навчався в класі О. Дарчука). Саме Вона готувала мене до Міжнародного конкурсу на краще виконання концертної програми у Нідерландах (Гертогенбос), де я отримав диплом. Після ми робили з нею різні тематичні програми, виступали у Львівській філармонії. Про Зінаїду Володимирівну – лише добре слово за її терплячість, позитив і професійні вміння...».

*(Анатолій Липник, народний артист України,
доцент кафедри сольного та камерного співу
Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка)*

«Моє перше знайомство із Зінаїдою Володимирівною відбулося, коли я приїхав на консультацію перед переводом з Дрогобицького педагогічного інституту до Львівського Вищого Музичного Інституту (саме так тоді йменувалася Львівська музична академія). На консультації я був у народного артиста України Олександра Врабеля. До класу запросили і Зінаїду Володимирівну. Після прослуховування Вона підійшла до мене і впевнено сказала: „Ви у моєму класі з камерного співу”. Я був здивований, адже ще не був переведений. Але Вона запевнила: „Все буде гаразд”... Уроки в класі камерного співу були надзвичайно цікавими – Зінаїда Володимирівна прекрасно орієнтувалася в музичних стилях, мала хороший музичний слух, чула найменші нюанси інтонації. Доволі часто сама сідала до роялю і акомпанувала – і це завжди було бездоганно. Для кожного студента вміла вдало підібрати репертуар, враховуючи і голосові дані, і тембр голосу, і можливості. І це завжди було на 100%. Минуло вже майже 20 років, а я й дотепер пам'ятаю всі зауваження і побажання Викладача, коли виконую твори на концертах. Лєвова частка мого лауреатства на XXXI Міжнародному конкурсі ім. А. Дворжака у Карлових Варах (Чехія, 1996) належить Зінаїді Володимирівні, яка поїхала зі мною як концертмейстер. Вона вміла налаштувати на перемогу, підтримати і навчити. Цікавими були й звітні концерти її класу. Після них ми збиралися, обговорювали виступи, аналізували помилки, спілкуючись як колеги. Вона була чудовим Педагогом, Людиною і Другом...».

*(Василь Понайда, заслужений артист України,
соліст Львівської Національної філармонії)*

Сидять (зліва направо): З. Максименко, М. Загорулько,
ректор Одеської консерваторії М. Огренич.

Стоять (зліва направо): В. Понайда,
диригент Празької опери Пржемисль Харват, М. Швидків.
Карлові Вари, 1996

«Ми познайомилися з Зінаїдою ще у 1968 році, коли я прийшла на роботу на кафедру сольного співу. Серед численних концертмейстерів я одразу виокремила одну, яка володіла ідеальною піаністичною технікою, прекрасним звуковидобуванням, тонкою, вивреною інтерпретацією кожного твору. Це була Зінаїда Максименко. Вона працювала в класі О. Дарчука, часто виступала у концертах, постійно їздила на конкурси, на яких її вокалісти завжди отримували нагороди. Коли Зінаїда Максименко почала викладати клас камерного співу, я часто була на її лекціях – зі студентами Вона працювала чудово, у неї було чого повчитися! Знала всі вокальні „секрети”, разом зі співаком щоразу шукала певні нюанси образу, допомагала розставляти акценти... І як наслідок – кожний романс перетворювався на маленький спектакль. Я багато чому в неї навчилася. Незважаючи на викладання, не зраджувала і виконавству – постійно грала як концертмейстер. Її чарівне звуковидобування – від міцного, наповненого *forte* до найніжнішого *pianissimo*... Вона заміняла цілий симфонічний оркестр! Ми часто спілкувалися на теми живопису, поезії. Обидві полюбили читати. Її вирізняла дивовижна духовність, делікатність і ніжність. І розуміння, і прийняття усього, що відбувається довкола нас. І все це відчувалося в її фантастичному виконанні. Адже у цьому складному світі Музика була для неї засобом існування, можливістю гідно прожити таке коротке, водночас насичене життя...».

*(Галина Правдива-Теліга, заслужена діячка культури Польщі,
президент фундації «Bella Voce», артистична директорка
Європейського Музичного Фестивалю «Глорія», викладачка філії
Варшавського Музичного Університету, Бялосток, Польща)*

«Із Зінаїдою Володимирівною я познайомилася перед концертом С. Ріхтера, який відбувся у Львівській філармонії. Я прийшла на концерт із батьками, які й представили мене моєму майбутньому педагогу з концертмейстерства.

Це були дивовижні уроки! Кожна наша зустріч починалася з традиційної фрази: „Так, а що ми читаємо?“. Отож, я завжди йшла на урок, згадуючи, яку книгу я зараз читаю і що цікавого маю розповісти своєму Педагогу. Уроки з концертмейстерства були напрочуд цікаві, атмосфера – творчою. Завжди у класі було багато студентів. І повсякчас звучала... поезія. Зінаїда Володимирівна була дивовижною Жінкою і Педагогом! На уроках ми багато читали з листа. Виконували твори різних епох і жанрів. І все було творчо, на високому фаховому рівні. Найкращими моментами були ті, коли Зінаїда Володимирівна сама сідала за рояль. Вона так любила виконувати, так любила музику! Це було захопливо!

За деякий час я почала працювати концертмейстером класу камерного співу Зінаїди Володимирівни. У мене з нею склалися тривалі, родинні стосунки, які продовжуються і донині... у снах. Її ставлення до мене було завжди теплим, вона мене по-справжньому любила – я це відчувала, була зі мною гранично щирою. Останню листівку, яку дотепер зберігаю, вона підписала „Завжди твоя З. В.“. За місяць до її відходу ми йшли з нею на концерт. Тоді вона сказала мені: „Я ще довго житиму, оскільки ще до кінця не виконала свою місію“. 27 листопада її не стало...».

(Руслана Котляревська, провідний концертмейстер кафедри сольного і камерного співу ЛНМА ім. М. Лисенка)

Як досвідчений методист, Зінаїда Володимирівна була авторкою методичних розробок з питань концертмейстерства, камерного співу та історії вокального мистецтва, вокальних програм. Мала фондові записи на Львівському радіо і телебаченні (солісти: О. Дарчук, В. Ігнатенко, Л. Жилкіна, Н. Руденко, С. Степан, О. Федина).

Світова Гармонія твориться через життєдайну музичну симфонію, котра супроводжує нас усе життя. Вона наповнює Всесвіт красою та робить кожну людину, яка дотична до неї, досконалішою. Музика має незбагненну владу над людиною, дивує, дарує прекрасні емоції та відчуття. Вона пробуджує, наповнює кожного з нас, торкаючись струн душі. І ми розуміємо, що вона завжди поруч, ніколи не зрадить. Саме таку Гармонію і творила Зінаїда Володимирівна. Адже коли покликання є природним, людина стає носієм свого покликання. Лише тоді можна стверджувати, що людина не втратила свого життя і часу, відведеного на нього...

Науково-методичні праці, статті З. Максименко

1. Концертмейстерская практика в классе сольного пения: методические рекомендации для студентов фортепианных факультетов музыкальных вузов / Укл. А. Кушплер, З. Максименко. Київ, 1987. 26 с.
2. Дебют. Публіки, панове, публіки! *Театральна бесіда*. 1988. № 2. С. 28–30.
3. Історія українського вокального мистецтва : методичні рекомендації. Львів, 1992. 19 с.
4. Робота над речитативними елементами в класі камерного співу : методичні рекомендації. Львів, 1993. 22 с.
5. Опері, співаки та вокальні педагоги Франції : методичні рекомендації. Львів, 1993. 22 с.
6. Концертно-камерний спів : програма для вокальних факультетів музичних вузів. Львів, 1993. 44 с.
7. Робота студента-вокаліста над речитативними елементами в класі камерного співу : методичні рекомендації. Львів, 1993. 28 с.
8. Спогади [про П. Кармалюка]. Чайка В. Павло Кармалюк. Львів, 2002. С. 110–113.

Статті про З. Максименко

1. Ніколаєва Л. «Слава! Слава!» – пролунало і лягло до ніг. *Високий замок*. 1999. 5 жовтня.
2. Ніколаєва Л. Музика – її життя. *Музика*. № 3. 2001. С. 14.
3. Кушплер А. «Свята до музики любов»: штрихи до портрета Зінаїди Максименко. *Концертмейстерська діяльність: історія, теорія, практика* : збірник статей / ред. упор. Л. Ніколаєва. Львів: Сполом, 2005. С. 43–49.

